

MALACOLOGIA

Noves dades sobre la distribució del cargol *Ciliella ciliata* (W. Hartmann, 1821) a Catalunya.

Eva Cassasas¹, Jacint Altimiras¹, Agustí López Pla², Margot Bosch¹

Dedicat a la Paquita Pipó.
I als nostres amics
Miquel Bullich (La Guàrdia d'Ares),
i Lluís Obradors (Colònia Soldevila).

RESUM

Es donen vint-i-una noves cites on s'ha trobat *Ciliella ciliata* (W. Hartmann, 1821) a Catalunya, després de disset anys de recerca malacològica. Aquestes cites mostren una distribució més àmplia i homogènia del tàxon entre les diferents comarques pirinenques, i a més aporten la primera cita al Pallars Sobirà i les dues cites més meridionals del Principat, al Berguedà i al Solsonès.

Paraules Clau: *Ciliella ciliata*, *Hygromiidae*, Malacologia, Pirineus, Catalunya.

RÉSUMÉ

On rapporte vingt-et-un nouvelles citations où il a été trouvé *Ciliella ciliata* (W. Hartmann, 1821) à Catalogne, depuis dix-sept années de recherche malacologique. Ces citations montrent une distribution plus large et homogène de ce taxon entre les différentes contrées au sud des Pyrénées catalans, et en plus on le rapporte par première fois du Pallars Sobirà et les deux citations situées plus au sud de Catalogne, soit dans les contrées du Berguedà et du Solsonès.

Mots clés: *Ciliella ciliata*, *Hygromiidae*, Malacologie, Pyrénées, Catalogne.

¹ Grup de Recerca Malacològica del Quaternari

² Museu Geològic del Seminari de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ

El tàxon *Ciliella ciliata* (W. Hartmann, 1821) és un cargol higròfil que presenta una distribució europea força particular. Així doncs es troba a l'oest i al sud dels Alps, al est fins al Tagliamento i el sud de Caríntia, al sud fins els Apenins toscans (FECHTER & FALKNER, 1993); o sigui a Àustria, França, Suïssa (KERNEY et cols., 1983) i Itàlia (COSSIGNANI & COSSIGNANI, 1995; KERNEY et cols., 1983). Darre-rament Bertrand l'ha trobat aïllada en els departaments francesos de l'Ardèche (2020) i de Var (2018). També es troba al centre (Aragó) (ALTIMIRA & BALCELLS, 1972; ALTONAGA et cols., 1994; ESCOLÀ & BECH, 1986; PUENTE, 1994) i a l'est dels Pirineus (FECHTER & FALKNER, 1993; KERNEY & CAMERON –BERTRAND–, 1999): al Principat d'Andorra (BERTRAND, 2021; BORREDA et cols., 2010; MARTÍNEZ-ORTÍ et cols., 2010; VILELLA, 2001), a Catalunya (ALTIMIRA, 1963; BECH, 1994; BERTRAND, 2003; SERRANO, 2004 i 2009; SERRANO, G. & GARCIA-PETIT (2000); VILELLA 1995 i 2001) i al Rosselló (BERTRAND, 2003).

L'esmentada espècie va ser descoberta a Catalunya per Carlos Altimira el 1962, concretament al riu de Mola (Josa i Tuixent) (ALTIMIRA, 1963).

Aquest tàxon ha estat citat al Principat de Catalunya dels següents indrets, agrupats per comarques (els noms en cursiva no segueixen la toponímia de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC)):

Alt Urgell: *Riera de Mola* (Josa i Tuixent) (ALTIMIRA, 1963); Riu Segre (Alàs i Cerc) (BERTRAND, 2003); La Plana (Josa i Tuixent) (SERRANO, 2009).

Berguedà: *Torrent de les Mulleres* (Saldes) (VILELLA, 2001); Clot Fons *Coll de la Balma* (Saldes) (SERRANO, 2009); *Coll de la Balma* (Gisclareny) (SERRANO, 2009); Estret de Moronta (Saldes) (SERRANO, 2009); Gresolet (Saldes) (SERRANO, 2009); Torrent de les Dogues (Saldes) (SERRANO, 2009).

Cerdanya: Pi (Bellver de Cerdanya) (BECH, 1994); *Barranc Feixant* (Montellà i Martinet) (VILELLA, 2001); *Riera de Bastanist* (Montellà i Martinet) (VILELLA, 2001); *Fou de Bor* (Bellver de Cerdanya) (BERTRAND, 2003).

Solsonès (CTFC i CEL): (La Coma i la Pedra; Sant Llorenç de Morunys) (CG87); (Guixers) (CG97).

Val d'Aran (VILELLA, 1995): Colh de Pruedo (Arties, Naut Aran); Eth Bos-

quet (Aubèrt, Vielha e Mijaran).

Ciliella ciliata viu en indrets humits (BECH, 1990). Al llarg de rierols, prats, boscos, sota pedres, a les clivelles de les roques (BECH, 1990), bancs de les ribes dels rierols, entre la vegetació, roques humides i a la muntanya (KERNEY & CAMERON –BERTRAND–, 1999). Fins els 2000 m. (KERNEY & CAMERON –BERTRAND–, 1999).

2. METODOLOGIA

La determinació de *Ciliella ciliata* és relativament fàcil donades les característiques conquiològiques peculiars, ja que presenta unes espícules encorbades situades a la darrera volta carenada que la fan inconfusible. Aquestes espícules són caduques i així, en aquests casos si manquen aquests elements, a la determinació ajuden la forma general de la closca, la superfície estriada transversal amb estries obliqües, el peristoma reflectit esblanqueït, umbílic estret i la mida (figura 1).

Els individus vius sols han estat observats, és a dir no han estat recollits ja sigui pel seu estat de "gairebé amenaçat" (UICN 2007) (VERDÚ Y GALANTE, 2009) o per trobar-se dins de parcs naturals o espais naturals protegits, anotant el seu nombre i alguns d'ells a més, han estat fotografiats; men-

tre que les closques (individus morts) sí que han estat recollides.

Per la terminologia dels indrets i municipis s'ha utilitzat la toponímia de l'ICGC. S'han escrit els topònims en lletra cursiva quan no coincideixen amb els topònims de l'ICGC.

Les altituds de les estacions mostrejades d'aquest treball estan arrodonides a l'alça, acabant totes amb 0 o 5 m.

3. RESULTATS

Es referencien vint-i-una estacions mostrejades amb presència de *Ciliella ciliata* (W. Hartmann, 1821) agrupades per comarques i per ordre cronològic, en les que hi consten l'indret, el municipi (entre parèntesi), l'altitud, la data, l'hàbitat, les coordenades UTM (només en la mostra del Solsonès), el nombre d'individus observats i el nombre de closques recollides.

Alt Urgell

Riu d'Arsèguel, Molí de Vinyoles. Cava (Cava). 930 m. 30/VIII/2009. Riba esquerra. 2 individus i 7 closques.

Riu d'Arsèguel, Molí d'Arsèguel (Arsèguel). 895 m. 30/VIII/2009. Riba esquerra (línia de flotació). 2 closques.

Riu Nàpel, prop font Josana. Cava (Cava). 1285 m. 25/IV/2010. Riba i prat.

4 closques.

El Muntanyó. La Guàrdia d'Ares (Les Valls d'Aguilar). 1250 m. 4/IX/2011. Fageda. 1 closca.

-Riu de Cerc, àrea recreativa del Torrent de Cerc. Cerc (Alàs i Cerc). 920 m. 5/VIII/2012. Riba esquerra. 3 individus i 23 closques.

-Del Pont de Bar nou al Pont de Bar vell (El Pont de Bar). 850 m. 7/X/2012. Riba esquerra del Segre. 4 closques.

-Riu de Sant Joan. Sant Joan Fumat (Les Valls de Valira). 940 m. 11/VIII/2013. Riba esquerra. 1 individu.

-Del Coll del Grau al Coll d'Ares. Ars, Asnurri (Les Valls de Valira). Parc Natural de l'Alt Pirineu. 1920 m. 18/VIII/2019. Pineda Obaga. 1 closca.

-Obaga de la Guàrdia. La Guàrdia d'Ares (Les Valls d'Aguilar). 1360 m. 16/VIII/2020. Fageda. 1 individu.

-El Cadinell, prop del Coll de Jovell. Josa de Cadí (Josa i Tuixent). Parc Natural del Cadí-Moixeró. 1810 m. 2/X/2021. Obaga; pineda i tartera. 3 individus.

-Torrent de Ribanegra. Cornellana (La Vansa i Fòrnols). 1180 m. 9/X/2021.

Riba esquerra. 10 closques.

Berguedà

-Riera de Gresolet (Saldes). Parc Natural del Cadí-Moixeró. 1200 m. 1/VIII/2004. Ribes dreta i esquerra. 2 individus i 5 closques.

-Del Collell a la Collada del Teuler (Saldes). Parc Natural del Cadí-Moixeró. 1840-1965 m. 29/VII/2012. Paret calcària. 5 closques.

-Baga de les costasses (Gósol). 1775 m. 9/IX/2012. Pineda Obaga. 1 closca.

-Del Coll de la Trapa al Coll de Pradell (Saldes). 1670 m. 17/V/2015. Pineda Obaga. 2 closques.

-Torrent de la Font del Faig (Gisclareny). Parc Natural del Cadí-Moixeró. 970 m. 16/X/2021. Riba dreta. 1 closca.

-L'adou o dou del Bastareny (Gisclareny). Parc Natural del Cadí-Moixeró. 975 m. 17/X/2021. Riba dreta. 8 closques.

-Torrent de la Muga (Gisclareny). Parc Natural del Cadí-Moixeró. 960 m. 17/X/2021. Riba dreta. 4 closques.

-Baga de Peguera, prop del Gorg de l'Olla. Espai Natural protegit. Peguera (Fígols). 1620 m. 24/X/2021. Pineda.

1 individu.

Pallars Sobirà

-Riu Major. Barranc de Romaïor. Bresca, Useu (Baix Pallars). 590 m. 20/VI/2021. Darrer tram. 1 closca.

Solsonès

-Del Molí del Bancell al Mirador dels Presidents, camí a Sant Pere de Graudescales (Guixers). 890 m. 11/X/2021. CG96. Fageda. 21 closques.

4. DISCUSSIÓ

Ciliella ciliata és una espècie no rara en el seu hàbitat, tot i que a vegades és un xic difícil de trobar. La seva closca és molt fràgil i possiblement abans d'arribar a les línies de flotació, tot i haver-la trobat en aquestes, queda malmesa o es desintegra. Es coneix de zones humides, però caldria remarcar que la temperatura dels indrets on es troba pot arribar a ser freda o molt freda. També es troba tant en fagedes com en pinedes (pi roig o pi negre) de les obagues i no sempre prop de rierols, torrents o rius.

Hi ha una cita de *Ciliella ciliata* en el Sector 1 del treball "Estudi del medi costaner" a Catalunya, però no s'hi esmenta cap localitat.

Amb aquestes troballes s'observa una

distribució geogràfica pirinenca més homogènia enllaçant la Cerdanya, l'Alt Urgell, Andorra, el Pallars Sobirà i era Val d'Aran, així també ho feien preveure les cites cerdanes de Bellver de Cerdanya (BERTRAND, 2003) i Montellà i Martinet (VILELLA, 2001) i la cita alturgellenca d'Alàs i Cerc (BERTRAND, 2003). La cita de Romaïor constitueix la primera cita de *Ciliella ciliata* al Pallars Sobirà. I amb les cites de Peguera i Sant Pere de Graudescales s'amplia la distribució vers el Prepirineu (Berguedà i Solsonès) constituent, per ara, les cites més meridionals conegudes. La cita de més altitud la trobem a 1920 m. a les Valls de Valira; i la cita de menys altitud (590 m.) al Pallars Sobirà. Una de les estacions mostrejades es troba dins el Parc Natural de l'Alt Pirineu, sis es troben dintre del Parc Natural del Cadí-Moixeró i una es troba dins l'Espai Natural protegit de la Serra d'Ensiya-els Rasos de Peguera.

BERTRAND (2003) ha contribuït al coneixement de la distribució de *Ciliella ciliata* al Rosselló, citant-la de Toès i Entrevalls, i Mentet, al Conflent.

5 AGRAÏMENTS

Volem agrair molt especialment l'ajuda bibliogràfica rebuda del personal del Centre d'informació i interpretació del Parc Natural del Cadí-Moixeró, a Ba-

gà; a l'Alain Bertrand i al Gustau Ser- publicats.
rano, la presta tramesa d'alguns articles

6 BIBLIOGRAFIA

- AIXALÀ, X. (1994). Els mol·luscs de les terres de ponent. Cargols i petxines. Pagès editors. 95 pp.
- ALTIMIRA, C. (1963). *Notas malacológicas*. Misc. Zool., Vol. I, Fasc. V:15-25.
- ALTIMIRA, C. & BALCELLS, E. (1972). *Formas malacológicas del Alto Aragón occidental* obtenidas en agosto de 1970 y junio de 1971. Pirineos, 104:15-81.
- ALTONAGA, K., GÓMEZ, B., MARTÍN, R., PRIETO, C.E., PUENTE, A.I. & RALLO, A. (1994). *Estudio faunístico y biogeográfico de los moluscos terrestres del norte de la Península Ibérica*. Eusko Legebiltzarra. Vitoria-Gasteiz. 503 pp.
- BECH, M. (1988). *Contribución al conocimiento de la malacofauna de la comarca del Solsonès (Lérida). I: Alto Valle del Cardener*. Iberus, 8 (1):101-109.
- BECH, M. (1990). Fauna malacològica de Catalunya. Mol·luscs terrestres i d'aigua dolça. Treballs de la Institució Catalana d'Història Natural núm. 12. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 229 pp.
- BECH, M. (1994). Noves aportacions per a la fauna malacològica de Catalunya. *Butlletí del Centre d'Estudis de la Natura del Barcelonès Nord*, Vol. III, Núm. 1:75-80.
- BERTRAND, A. (2003). *Notes sur la distribution géographique des mollusques continentaux de France et de Catalogne*. Documents Malacologiques 4:33-36.
- BERTRAND, A. (2018). *Notes d'observations de mollusques continentaux de France et d'Espagne*. Folia Conchyliologica, N° 46, octubre:13-18.
- BERTRAND, A. (2020). *Notes d'observations de mollusques continentaux d'Andorre, d'Espagne et de France*. Folia Conchyliologica, N° 53, janvier:27-34.
- BERTRAND, A. (2021). *Notes d'observations sur les mollusques d'Andorre, d'Espagne et de France*. Folia Conchyliologica, N° 62, octobre:15-30.
- BORREDÀ, V., MARTÍNEZ-ORTÍ, A. & NICOLAU, J. (2010). Guia de camp dels Mol·luscs d'Andorra. Monografies del CENMA. Pagès editors. 196 pp.
- BROS, V.; CADEVALL, J.; HERNÁNDEZ, E.; NEBOT, J.; OROZCO, A.; URIBE, F. (2004). Inventari i distribució dels mol·luscs a la vall d'Alinyà: informació bàsica per a la conservació i la gestió de l'àrea. In: GERMAIN, J. [ed.]. Els sistemes naturals de la vall d'Alinyà. Barcelona: Institució Catalana d'Història Natural (Treballs de la Institució Catalana d'Història Natural; 14):343-366.
- BROS, V. & MARTÍNEZ-ORTÍ, A. (2009). *Introducción al estudio de los gasterópodos*

(Mollusca) de la laguna de Montcortès (Pallars Sobirà, Catalunya, NE de la península ibèrica). *Arxius de Miscel·lània Zoològica*, 7: 46–61.

CADEVALL, J., BROS, V., HERNÁNDEZ, E., NEBOT, J., OROZCO, A. & URIBE, F. (2008). Fauna malacològica de les Planes de Son i la Mata de València (Alt Àneu, Pallars Sobirà, Pirineu Català): revisió bibliogràfica i noves dades. *Arxius de Miscel·lània Zoològica*, vol. 6.:157-231.

CADEVALL, J. & OROZCO, A. (2016). *Caracoles y babosas de la Península Ibérica y Baleares*. Ediciones Omega, S.L.. Barcelona. 817 pp.

CASASSAS, E., BOSCH, M., ALTIMIRAS, J. (2016-2017). Fauna malacològica a la Mola de Lord i voltants (Vall de Lord, El Solsonès). *Butlletí del Centre d'Estudis de la Natura del Barcelonès Nord*, N° 30:5-18.

CTFC-CEL. Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya (CTFC) i el Centre d'Estudis Lacetans (CEL). <http://www.patrimonisolsones.cat>.

COSSIGNANI, T. & COSSIGNANI, V. (1995). *Atlante delle conchiglie terrestri e dulciacquicole italiane*. L'Informatore Piceno. Ancona. 208 pp.

ESCOLÀ, O. & BECH, M. (1986). Mol·luscs recollits a cavitats subterrànies de Catalunya i Osa. *Misc. Zool.*, 10:87-92.

FECHTER, R. & FALKNER, G. (1993). *Moluscos. Moluscos europeos marinos y de interior*. Blume Naturaleza. Naturart, S.A. Barcelona. 287 pp.

KERNEY, M.P.; CAMERON, R.A.D. & JUNGBLUTH, J.H. (1983). *Die Landschnecken Nord-und Mitteleuropas*. Paul Parey. Hamburg, Berlin. 384 pp.

KERNEY, M.P. & CAMERON, R.A.D., (Ed. BERTRAND, A.). *Guide des Escargots et Limaces d'Europe. Identification et biologie de plus de 300 espèces*. Delachaux et Niestlé, Laussane. 370 pp.

LÒPEZ, A. & BROS, V. (2013). *Sobre la presencia de Azeca godalli (Férussac, 1821) (Gastropoda, Pulmonata, Cochlicopidae) en la vertiente sur de los Pirineos Catalanes*. Scripta musei geologici Seminarii Barcinonensis. Series Malacologica. Numerus I: 3-7.

MARTÍNEZ-ORTÍ, A., BORREDÀ, V. & NICOLAU, J. (2010). *Inventario faunístico de moluscos actualizado del Principat d'Andorra con la adición de cuatro nuevas especies*. Noticiario SEM, N° 53, junio:36-38.

PUENTE, A.I. (1994). *Estudio taxonómico y biogeográfico de la superfamilia helicoidea, Rafinesque, 1815 (Gastropoda: Pulmonata: Stylommatophora) de la península ibérica e islas baleares*. Tesis doctoral. Leioa.

SERRANO, G. (2004). Els mol·luscs. *El Picot Negre*. Revista informativa del Parc Natural del Cadí-Moixeró. Desembre. Número 4:12-15.

SERRANO, G. (2009). Llistat actual de les espècies malacològiques del P.N. Cadí-Moixeró. Treball inèdit. 27 pp.

SERRANO, G. & GARCÍA-PETIT, J. (2000). La fauna malacològica del Parc Natural del Cadí-Moixeró. *Bioma*, 2:20-23.

VERDÚ, J.R. Y GALANTE, E. (2009). *Atlas de los Invertebrados amenazados de España (Especies En Peligro Crítico y En Peligro)*. Dirección General para la Biodiversidad, Ministerio de Medio Ambiente. Madrid. 340 pp.

VILELLA, M. (1995). *Contribución al conocimiento de la malacofauna de Era Val d'Aran, pirineos catalanes*. Butlletí del Centre d'Estudis de la Natura del Barcelonès Nord, Vol. III, Núm. 2:169-203.

VILELLA, M. (2001). *Nuevas citas de dispersión*. *Spira*, Vol. 1, Nº 1:41-45.

Figura 1: Fotografia del cargol *Ciliella ciliata*. El Cadinell (Josa i Tuixent). 2021.